

ПОЛИТИКАТА НА ИРАН НА БАЛКАНИТЕ

Гл. ас. Д-р Пламен Теодосиев

p.teodosiev@unibit.bg

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: *Целта на изследването е да се направи анализ на политиката на Иран в района на Балканите в контекста на заплахи и рискове за националната сигурност на България. Направена е съпоставка на съответствието на икономическите с културните, исторически и религиозни връзки на страните. Направен и анализ на иранската политика и тенденциите за нейното развитие.*

Ключови думи: *Иран, Балкани, външна политика, икономическо и политическо сътрудничество, рискове и заплахи, национална сигурност*

IRAN'S POLICY IN THE BALKANS

Assist. Prof. PhD Plamen Teodosiev,

p.teodosiev@unibit.bg

University of Library Science and Information Technology

Abstract: *The aim of the study is to analyze the policy of Iran in the Balkan region in the context of threats and risks to the national security of Bulgaria. A comparison of the correspondence of the economic with the cultural, historical and religious ties of the countries is made. An analysis of the Iranian policy and the trends for its development is also made.*

Keywords: *Iran, Balkans, foreign policy, economic and political cooperation, risks and threats, national security*

В резултат на геополитическото си положение - причина за конфликт на интереси, Балканите са били и продължават да бъдат сцена на множество интриги, конфликти, бунтове и войни. Стратегическото разположение на Балканския полуостров дава възможност на средиземноморската и блискоизточната политика и планиране да въздействат върху европейския континент.

Балканският полуостров, един от петте големи полуострови на Европа, се простира от Централна Европа до Средиземноморието, и има подчертано геостратегическо значение. Това дава възможност на за движение както от различни региони на Европа към тези в непосредствена близост до Азия и Африка, и обратно, с което този регион се е превръщал в зона за срещи и борба между империи и привлекателна за дестинация, непреодолима при нужда от придвижване.

Иран има забележителна роля сред страните от Близкия изток със своите енергийни ресурси, геополитическо положение и властова структура. Особено с нарастващото значение на енергийните ресурси след Първата световна война, значението на Иран се е увеличило още повече. Заради претенцията за ръководна роля на Иран в Персийския залив, външната му политика се очертава като още по - активна страна.

За да се анализират отношенията на Иран с Балканите, е необходимо първо да се направи кратък преглед на историята на Иран и Балканите. Историята на Иран на Балканите датира от пред ислямския период. Първият контакт се осъществява, когато император Дарий, който управлява Иран между 552– 485 г. пр.н.е., стига до Балканите. По - късно, когато религиозните членове на Мали, избягали от Иран и Близкия изток, се заселват – най-вече в регионите на България и Босна и Херцеговина, отношенията на Иран с Балканите се задълбочават. Древната религия оказва влияние върху богомилската религия, възникнала в България, но и пренесена и в Босна и Херцеговина. [1] Персийската култура, която идва на Балканите през османския период след исляма, носи персийската литература със себе си. След това персийският език и литература започват да се преподават в медресета и засилват своето влияние. За да се разбере това значение, може да е показателен следния анекдот. Имало една босненка, която завещава земята си на общината със следното изречение: „Тук ще се преподава Бостан на Сади.“ Такова именно важно значение е отдавано на персийския език и литература. Друг пример за това значение са персийските дивани и стихотворения на албанците.

За разлика от други ислямски страни, иранските мисии идват в страната чрез иранското посолство и стават първата мюсюлманска страна, която помага на Босна. Страната изпраща оръжия, предоставя хуманитарна помощ, изпраща специалисти, които да обучат босненските армейски части, помага с лечение на ранените и съдейства за осигуряване на подслон на бежанците. Счита се, че помощта, която оказва Иран на Босна по време на войната е около 86%. Иранската оръжейна помощ за Босна изглежда трудна за обяснение, като се има предвид американското присъствие в региона. Твърди се, че Иран е дал на босненските мюсюлмани 122 - милиметрови ракетни установки и китайски ракетни установки VBR 230 със знанието на Съединените щати, както и че 400 Революционни гвардейци (Пастаран) са дошли в Босна. С политиката на „Зелена светлина“, официално одобрена от президента Клинтън през 1994 г., Америка си е затваряла очите за действията на Иран в Босна. [2]

Политиката на Иран на Балканите се основава на принципите на иранските владетели, които казват, че ще разглеждат атаката срещу исляма като атака срещу самите тях, където и да се намират по света и ще заемат позиция в тази посока. Иран по същество се разграничава от арабите. Есад Дуракович в предговора на книгата, написана през 2016 г., „Иранци и араби нападнаха Босна. Иранците са по - цивилизовани и учени, но арабите купуват земята ни, след време малката ни Босна ще попадне в ръцете на арабите. Отсега нататък никое правителство няма да може да го предотврати. Честно казано, притеснявам се, че племенникът ми в бъдеще ще е прислужник на арабите. [3]

Политиката на Иран не се ограничава само до военна помощ, но и е активна в културната област. Иранският културен център е открит в Сараево през 1994 г. и се стреми да увеличи въздействието за обмен на студенти и учители, които да провеждат езикови курсове. Институтът "Ибн Сина", който все още е официална неправителствена организация, е открит през 1996 г. и организира програми за академичен обмен между двете страни.

Институтът, в който работят най - вече учители по теология, има много успешни изследвания върху логиката, философията и мъдростта. „Знаци на Времето“, издавано от тази институция, е световно признато списание, което се занимава с философски, културни и социални въпроси. При това фондация „Мола Садр“ в последно време се е превърнала в шиитско медресе, където се извършват преводи от персийски език и се разпространяват произведения на Садрак за насърчаване на исляма и източната философия. Друг пример е организацията Ал Захрап.

В Белград е открит ирански културен център, който издава списание Нур и го изпраща в къщите на сръбско говорещите интелектуалци. Печатницата „Зехра“, която е открита в Македония с подкрепата на Иран, превежда и публикува книгите на Алишерата (шизма).

Освен в Босна, културните дейности на Иран не са толкова ефективни в Сърбия. На този етап е полезно да се обърне внимание на религиозния фактор, не би било погрешно да се мисли, че тези дейности не могат да бъдат ефективни тук поради сръбската православна религия. Въпреки това в Сърбия има културен център, който издава списание „Али ил Нур“. Друга институция е Институтът за социални науки "Кум", който също е в Сърбия. Те издават и списание "Кум".

След установяване на дипломатически отношения с Албания след комунизма и разкриване на посолство, се открива и ирански културен център. Същият играе активна роля за съживяване на отношенията между Иран и Албания. Тъй като между двете

страни няма културна спогодба, активностите се извършват в сянката на културен център, наречен Сади Ширази. Друга институция е Културната фондация „Коран“, която е свързана с университета „Ал Мустафа“, където се обучават млади албанци. По-късно фондацията започва да издава културното списание „Коран Нур“ и заедно с това се открива девически колеж „Сади Киз“, където стотици албански момичета имат възможност да получат образование. Колежът е признат и сред албанците със строгите по отношение на морала правила. Друг център, свързан с Ал Мустафа, Международният научно - изследователски център Руми, е създаден през 2012 г. Този център досега е провел пет международни симпозиума и е изиграл роля в издаването на около сто и петдесет книги в областта на философията, логиката и мистицизма. Освен това центърът издава списание „Метафизика и морал“, Списанието е доста влиятелно и е насочено към просвещение на учители, които се занимават с философия. [4]

В Косово след войната е открит център по Корана, който наподобява центъра в Албания, но не е толкова успешен, колкото в Албания и е използван само като място за поклонение. От 2016 г. държавата Косово забранява културните дейности на Иран и дейността ми е прекратена.

Поради тези причини е твърде рано да се говори за политическата дейност на Иран на Балканите, можем да се ограничим само до Босна и Херцеговина и Албания, където генералният консул на Иран може да се срещне само с министъра на културата, но не може да се срещне с други министри и следователно не може да извършва политическа дейност. Засега обаче изключенията не нарушават правилото, а когато погледнем общата рамка, докато културното влияние на Иран се усеща интензивно на Балканите, не можем да говорим за сериозна политическа дейност. Докато Иран има голямо влияние в Босна и Херцеговина, както и чрез дейността си в Албания, не можем да говорим, че има влияние сред интелигенцията и сред обществото като цяло. Ситуацията в Косово не се променя, няма и никакъв ефект върху Сърбия, където няма осъществена дейност и влияние.

В заключение може да се направи извод, че преобладаващият аспект на политиката на Иран е в културната област, която до известна степен се одобрява сред част от интелектуалците. Въпреки че държавата е много активна в Босна и Херцеговина. Освен чрез дейността си в Албания, политиката не се счита за достатъчно влиятелна както в средите интелигенцията, така и сред обществото като цяло. В тази връзка може да се направи оценката, че дейността на Иран се ограничава само в областта на образованието, културата и сред академичните среди.

ЛИТЕРАТУРА

[1] АРАС Бюлент, „Заливът и Иран: нови реалности, нови стратегии“, в-к „ Ал Джазира Тюрк “, 2014 г.

[2] Зафер Йълдъръм, „Иран в гражданската война в Босна и Херцеговина “, Международен балкански конгрес:„ Подходи за сигурност на международните организации през 21 - ви век и сигурността на Балканите “, 2011 г., стр. 214

[3] Дуракович Асад, „Поетиката на древната и класическата арабска литература: Ориентология “, Routledge, 2015 г., (електронна книга:pdf)

[4] РЕКСЕПИ, Абдула, „Културното влияние на Иран на Балканите “, Център за ирански изследвания, 23 януари 2017 г., Анкара